

Inleiding

Als jongetje van een jaar of 14 was ik met mijn ouders en mijn broer op vakantie in Renkum. Op een dag stelde mijn vader voor om een keer naar de Grebbeberg bij Rhenen te gaan. Daar was een oorlogskerkhof waar een neef van hem begraven lag. Die neef heette Freek Gregorowitsch. Op de Grebbeberg hebben we gezocht naar zijn steen en die vonden we na enige tijd.

Mijn vader vertelde dat hij was omgekomen in 1940 bij de slag op de Grebbeberg tegen de Duitsers. Het maakte op mij diepe indruk, want hij was nog maar jong (26 jaar) en zo'n slag tegen de Duitsers sprak mij wel tot de verbeelding. De naam Gregorowitsch was ook niet alledaags. We hadden een neef met een bijzondere buitenlandse naam. Het verhaal werd nog dramatischer, toen bleek dat bij ook nog een broer had: Sief Gregorowitsch die ook in de oorlog was omgekomen. Hij was in 1942 als marinier gesneuveld op de Hr. Ms. de Ruijter bij de Slag op de Javazee in Nederlands Indië.

Het verhaal van Freek en Sief kwam om de zo veel jaar wel eens langs in de familie. Het had blijkbaar op mijn vader ook wel indruk gemaakt. Hij was in 1940 pas zes jaar, dus hij zal het niet heel bewust hebben meegemaakt, maar er werd bij hem thuis wel over gesproken. Het was voor het gezin Gregorowitsch natuurlijk een groot drama: maar liefst twee gesneuvelde zoons.

Stamboom

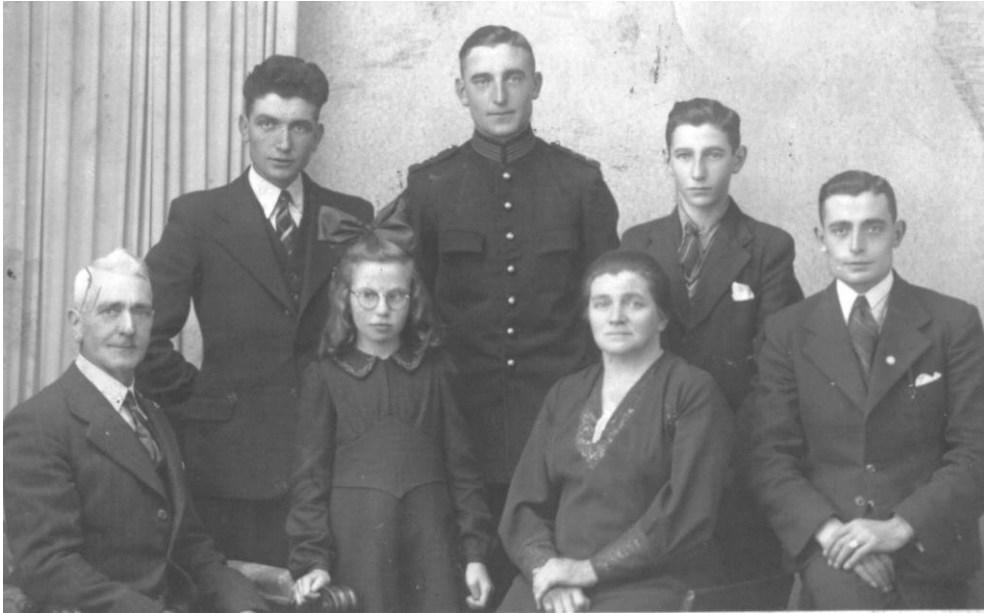
Ik was samen met mijn vader begonnen met het uitzoeken van onze stamboom. Zowel van zijn vader, mijn opa, de van de Waters als van zijn moeder, de familie Koning. Mijn vader overleed op 31 mei 2005 en ik erfde een schoenendoos met oude papieren en foto's. Daar zaten ook foto's bij van de familie Gregorowitsch. Mijn interesse was opnieuw gewekt. Wat was er precies gebeurd met Freek en Sief? Dit verhaal gaat met name over Freek.

Freek (Frederik Karel) Gregorowitsch was de zoon van Catharina Johanna ("Tante Ka") Koning en Arie Gregorowitsch en werd op 24 augustus 1913 geboren in Den Haag. Tante Ka was een halfzuster van mijn oma, Engelina Koning en was de dochter van Anne Klazes Koning en zijn eerste vrouw Elisabeth Maria Koelman. Mijn oma was een dochter uit zijn tweede huwelijk van Anne Klazes Koning met Johanna Maria Luijnenburg.

De familie van Arie Gregorowitsch kwam in het midden van de 19^e eeuw uit Duitsland (Neuwied/Koblenz) naar Dordrecht. Severinn Hermann Julius Gregorowitsch trouwde in Dordrecht rond 1860 met Adriana Hamers. Zij kregen drie kinderen, waaronder een Frederik Karel Gregorowitsch. Deze Frederik Karel was de vader van Arie Gregorowitsch. Freek is dus vernoemd naar zijn opa (met dank aan Rob Gregorowitsch die de stamboom van de familie Gregorowitsch heeft uitgezocht).

Arie Gregorowitsch was blik- en koperslager en was net als zijn vrouw geboren in Gouda. Na hun huwelijk eerst in Rotterdam te hebben gewoond, verhuisden ze in 1912 naar Den Haag. In 1912 woonden ze kort in Aalst (NB) om in 1920 weer terug te keren naar Den Haag. In 1921 vestigden ze zich in de Nieuwe Muilenpoort, waar de vader en de stiefmoeder van Tante Ka woonden. Rond 1921 verhuisde de familie definitief naar het oosten van

Nederland, waar ze zich vestigden in Olst. In december 1934 verhuisde de familie Gregorowitsch van Olst naar de Eerste Weerdsweg 47 in Deventer. Freek had naast Sief nog twee broers: Anne Klaze (vernoemd naar zijn opa Anne Klazes Koning) en Bep en een zuster: Cathrien.

In het Deventer dagblad van 13 april 1931 wordt vermeld dat Freek voor het vak Vaktekenen voor smeden in de eerste klasse de derde prijs had gewonnen als leerling van de Nutsteekenschool te Olst. Freek werd machinebankwerker van beroep

Op 11 november 1932 komen we in dezelfde krant tegen dat hij geslaagd is voor het "examen voor het verkrijgen van het bewijs van voorgeoefendheid recht gevende van vier maanden verkorting van eerste oefening". Het bewijs van voorgeoefendheid (No. 38) kreeg hij uitgereikt op 25 oktober 1932. Freek was per 20 augustus 1931 "verbonden bij het Landstormverband tot 20 augustus 1932; bestemd voor gewapende dienst bij de Landmacht met ten hoogste 300 oefeningsuren per jaar. Bestemd voor de infanterie. Tenzij het tegendeel blijkt, wordt de lopende verbintenis geacht telkens met één jaar te zijn verlengd." Zo blijkt uit zijn staat van dienst betreffende zijn diensttijd bij de Vrijwillige Landstorm.

Met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de toenemende buitenlandse dreiging, werd direct het gemis gevoeld van de schutterijen. Op 4 augustus 1914 werd daarom de Vrijwillige Landstorm opgericht. Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog telden de 9 korpsen van de Vrijwillige Landstorm ongeveer 6.000 man. In de roerige tijden van het interbellum besloot minister-president Colijn tot uitbreiding van de Vrijwillige Landstorm. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog bestond het uit ongeveer 98.000 man.

Een reden om lid te worden van de Vrijwillige Landstorm, was zoals gezegd dat je dan vier maanden verkorting krijgen van de gewone dienstplicht, door 'voorgeoefendheid'. Ook kon iemand dan in aanmerking komen voor een officiers- of onderofficiersopleiding. Freek werd geschikt geacht voor de onderofficiersopleiding en op 3 april 1933 werd hij "bij het 19^e Regiment Infanterie ingelijfd als gewoon dienstplichtige van de lichte lichte 1933 uit de gemeente Olst, provincie Overijssel, onder lotingsnummer 38; op dato in werkelijke dienst en

ingedeeld bij de Specialisten Compagnie". Bij de Specialisten Compagnie werden de manschappen onder andere opgeleid voor de zware mitrailleurs,, dat waren bijvoorbeeld de Oostenrijkse "Schwarzlose" of Britse "Vickers". Die werden afgevuurd vanaf een onderstel (affuit) of driepoot en bediend door meerdere personen. Ook werden er manschappen voor de verbindingdienst of voor de bediening van mortieren opgeleid. Van Freek weten we dat hij de opleiding voor zware mitrailleurs heeft gevolgd, zo zal verderop in dit verhaal blijken... Freek ging in de rang van sergeant op 3 september 1933 met groot verlof en ging in september 1937 nog een keer op herhaling. Na zijn dienstdtijd deed hij herhaaldelijk nog mee met de jaarlijkse schietwedstrijden van de Bijzondere vrijwillige Landstorm en Freek was geen onverdienstelijke schutter: tussen 1934 en 1939 viel hij maar liefst zes keer in de prijzen.

Freek trouwde op 28 maart 1940 met Franziska Rosa (Ciska) Fielers en zij woonden in de Metsustraat 13 in Deventer. Franziska Fielers kwam uit Duitsland, zij was op 20 november 1914 in Schepsdorf-Lohne geboren (dat is tegenwoordig Wietmarschen, niet zo ver van de Nederlandse grens). Freek was toen al gemobiliseerd en verbleef in Rhenen waar hij ergens ingekwartierd was. Hij zal een paar dagen bijzonder verlof hebben gehad om te trouwen. Waarschijnlijk zal Ciska hem daarna nauwelijks meer hebben gezien. Het huwelijk heeft dus maar nauwelijks zes weken geduurd. Na het overlijden van Freek verhuist zijn weduwe naar Denekamp in juli 1941. Uiteindelijk verhuist zij waarschijnlijk naar Nordhorn in Duitsland in de buurt van Denekamp en hertrouwt zij met een Duitser, Kolenbrander. Zij is nog niet zo lang geleden overleden: op 20 februari 2009 in Nordhorn. Hoe het verder met haar is verlopen, weten we niet.

De Slag om de Grebbeberg

De Stichting mei 1940 en de Stichting de Greb beheren samen de website www.grebbeberg.nl ,waaraan ik onderstaande informatie heb ontleend.

"Om 03.55 uur - we schrijven 10 mei 1940 - werd Nederland binnengevallen door het Duitse leger. Een deel van de Duitse invasiemacht, ter grootte van een legerkorps, had opdracht om nog op de eerste oorlogsdag de IJssellinie en de Grebbelinie te doorbreken. Het Duitse opperbevel verkeerde nog in de veronderstelling dat de Nederlandse hoofdverdediging in de Waterlinie - Oostfront Vesting Holland - zou worden gevoerd. Dat generaal Winkelman de Grebbelinie tot hoofdverdediging had bestempeld was de aanvallers dus ontgaan. De praktijk bleek daarom weerbarstig. De IJssellinie doorbrak men weliswaar spoedig, maar de logistieke uitdagingen om met een legerkorps de rivier over te steken terwijl de bruggen waren vernield, zorgde ervoor dat slechts een voorhoede van SS regiment "Der Führer" in de avond van 10 mei het onverdedigde Wageningen bereikte.

Tegenover Wageningen bevond zich een acces (een droogblijvende smalle strook land) in de inundaties die voor de gehele Grebbelinie waren gesteld. Dat betekende dat de omgeving van de Grebbeberg bij Rhenen door het Nederlandse leger extra versterkt was, omdat de barrièrewerking van een uitgestrekte onderwaterzetting ontbrak. Tussen Wageningen en de Grebbeberg waren weerstandbiedende voorposten geplaatst, die in redelijk onsamenvangende geïsoleerde loopgraven de eerste vijandelijke offensieve acties zouden moeten pareren. Nadien zou de vijand op de werkelijke defensie stuiten, want langs de Grift

(het riviertje dat ook wel de Grebbe werd genoemd) was de frontlijn geconstrueerd, die met kazematten en doorlopende loopgravenstelsels was versterkt. Daar moest de aanvaller tot stilstand worden gebracht. Achter die frontlijn lag op zo'n kilometer afstand de stoplijn, de linievormige achterzijde van de hoofdweerstand, waarin troepen waren ondergebracht die een vijandelijke penetratie van de frontlijn zouden moeten pareren en de oorspronkelijke frontlijn herstellen. Achter de stoplijn lagen de sterke artillerie afdelingen die de ondersteuning aan de verdediging moesten bieden. Op het hoogtepunt van de strijd waren meer dan 60 Nederlandse artillerie vuurmonden beschikbaar voor ondersteuning.

In het gebied dat de Duitsers in het zuiden van de Grebbelinie zouden aanvallen, was het IIe Legerkorps gelegerd. Daarvan was de 4e Divisie verantwoordelijk voor de verdediging van de Grebbeberg bij Rhenen en de noordelijk aanleunende stellingen bij Achterberg. Deze divisie bestond uit circa 10.000 man, aanvullend ondersteund door legerkorpsartillerie.

Tegenover de Grebbeberg zouden de Duitsers in hoofdzaak het volledige SS regiment "Der Führer" tot ontwikkeling brengen. Dat regiment was de stoottroep eenheid voor de 207e Infanterie Divisie, die in eerste instantie achter het regiment in een afwachtingsgebied oostelijk en ten noord van Wageningen bleef liggen. Ter ondersteuning werd de Duitse artillerie die ter beschikking was geleidelijk aan ontwikkeld tot een sterkte van vier afdelingen. Het SS Regiment bestond in hoofdzaak uit drie gevechtsbataljons van elk zo'n 800 man. Zij zouden de spits van de Duitse legermacht vormen op de eerste twee dagen van de Slag om de Grebbeberg. Op de derde dag van de Slag - 13 mei - werd ook nog een regiment van de Duitse 207e Divisie in de strijd geworpen.

De strijd zou drie dagen duren. Op de eerste dag - de 11e mei - viel de voorpostenstrook, de tweede dag zou de frontlinie het begeven en op de derde dag werd de hevigste strijd gevoerd, op de Grebbeberg zelf en ten noorden daarvan, waar een omvangrijke Nederlandse tegenaanval met vier bataljons zou worden ingezet. Op diezelfde derde dag zou het doek vallen en de Nederlandse legerleiding geforceerd worden de gehele Grebbelinie te doen evacueren als gevolg van de Duitse doorbraak bij Rhenen. De Slag om de Grebbeberg had toen het leven gekost van 420 Nederlandse militairen en zo'n 250 Duitsers. Vele honderden gewonden van beide partijen werden in een grote omtrek rond het slagveld verpleegd. De driedaagse Slag was de meest intensieve op het Nederlandse grondgebied tijdens de Meidagen van 1940, want de strijd vond in hoofdzaak plaats in een sector van twee bij drie kilometer gedurende drie volle dagen".

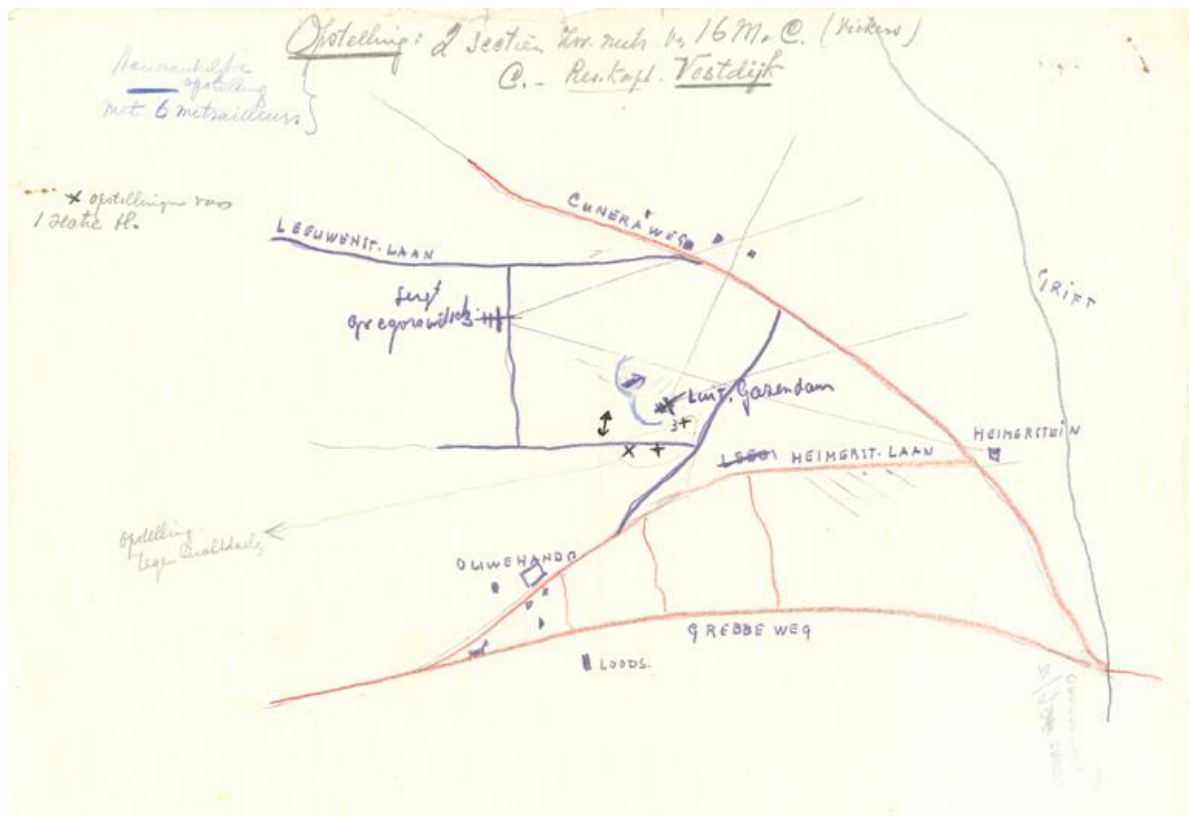
De rol van Freek Gregorowitsch

Freek Gregorowitsch is één van de 420 militairen die op de Grebbeberg is omgekomen en heeft op een cruciale plek in de verdediging tot op het allerlaatst van de strijd een rol gespeeld.

Met de algemene mobilisatie werd Freek op 29 augustus 1939 teruggeroepen in werkelijke dienst. Na een start bij de 5e compagnie, 19e Depot Bataljon, werd hij op 9 november 1939 overgeplaatst naar de 16^e Mitrailleurcompagnie. Dit was een zogenaamde zelfstandige mitrailleurcompagnie die bestond uit twee secties van in totaal 75 man. Deze divisiecompagnie van de IVe divisie van het 19^e regiment Infanterie, was toegevoegd aan het 2^e bataljon van het 8^e Regiment Infanterie. Iedere sectie had zes zware mitrailleurs van het type Vickers ter beschikking. Dit waren oude 7,7 mm-mitrailleurs van een type (model M 18) waarmee de Britten in de Eerste Wereldoorlog hadden gevochten. Deze mitrailleurs waren in september 1939 uit de opslagplaatsen van afgeschreven materiaal gehaald, omdat er niet genoeg nieuwe mitrailleurs ter beschikking waren of niet meer op tijd aangeschaft konden worden. De lopen moesten gekoeld worden met water om oververhitting tegen te gaan. In de loopgraven was geen stromend water aanwezig. Dat werd onder meer aangevoerd met melkbussen, dat zou in de strijd ook tot grote problemen leiden. Door de hevige beschietingen was het eenvoudigweg niet meer mogelijk om water aan te voeren, met alle gevolgen van dien.

De compagnie had een commandant: de reserve kapitein H.M. Vestdijk. De eerste sectie stond onder bevel van de luitenant A. Gazendam en de tweede sectie stond onder bevel van Freek Gregorowitsch.

In bovenstaande kaart is duidelijk aangegeven waar de sectie van Freek precies lag: op de Grebbeberg onder Ouwehands Dierenpark. Met zijn sectie bestreken ze een groot vlak van de Cuneraweg en het daarachter liggende riviertje de Grift of de Grebbe, zo ongeveer tot Villa Heimerstein. Aan de noordkant was dat in eerste instantie de boerderij Kruiponder. Deze boerderij grensde aan de inundatie, het gebied dat onder water was gezet. Strategisch belangrijk dus, dit was een plek waar de Duitsers niet gehinderd door onder water gezet terrein zouden kunnen doorbreken.

Na de wisseling in het commando van het legerkorps in februari 1940 kreeg kapitein Vestdijk de opdracht om de linker sectie te "verstoppen". Deze verandering gebeurde in opdracht van de legerkorpscommandant generaal-majoor Harberts. Waarschijnlijk werd bedoeld dat bij het aanleggen van de linker loopgraaf gebruik moest worden gemaakt van de bosrand bij de stellingen waardoor de mitrailleurs daar zouden zijn gecamoufleerd.

De 16 MC had twee ondergrondse commandoposten met daarbij behorende loopgraven. Eén commandopost bevond zich in open terrein tussen de loopgraven van de twee secties, aangeduid met de linker en de rechter sectie (de linker is de tweede sectie van Freek). De secties lagen achter elkaar. De commandopost in open terrein was verbonden door een opdiepe gegraven sleuf met de rechter sectie. De tweede commandopost stond in verbinding met de loopgraven van de linker sectie in een bosrand. Er was geen verbinding met de commandopost in open terrein. Dat betekende dat de communicatie tussen de beide commandoposten hachelijk was en een goed verband tussen beide secties belemmerde. Bij

de loopgraaf van de 2^e sectie stond een bunker met een gietstalen koepel met een schiet- en een kijksleuf. De Vickers mitrailleurs konden niet in de bunker worden gebruikt om dat de gassen niet naar buiten konden worden geleid. Daar kwamen de soldaten pas achter toen het oorlog was. ...

De verbindingen waren dus al hachelijk door het ontbreken van verbindende loopgraven in een onoverzichtelijk bosrijk terrein, met de telefoonverbindingen was het al niet veel beter gesteld. Er waren er niet genoeg en als ze er waren, lagen ze in ondiepe greppels, waardoor ze binnen de kortste keren vernield werden door Duits artillerievuur. Daardoor was er geen contact met andere gevechtseenheden, bijvoorbeeld de Nederlandse artillerie, mogelijk.

10 mei 1940

Freek was waarschijnlijk ingekwartierd bij een familie in Rhenen. De manschappen bevonden zich sinds de mobilisatie in een school te Achterberg. In de maanden ervoor was er door hem en zijn manschappen gewerkt aan het aanleggen van de loopgraven. Deze werden met de hand uitgegraven en verstevigd met houten schotten. Op de bodem bevonden zich houten vlonders en het geheel was uitstekend gecamoufleerd.

Freek was vlak voor de inval ziek thuis, toen hij hoorde dat de gevechten zouden beginnen, spoedde hij zich van Deventer naar Rhenen. Ondanks dat hij ziek was, wilde hij zich per se bij zijn manschappen voegen en hen niet in de steek laten. Omstreeks twee uur 's nachts werd hij gewekt door de ordonnans van kapitein H.M. Vestdijk: met de mededeling dat hij ogenblikkelijk bij de kapitein moest komen want er was iets bijzonders aan de hand. Buiten was het een oorverdovend lawaai van Duitse vliegtuigen die in westelijke richting vlogen. Op het compagniesbureau trof hij de andere onderofficieren aan en kapitein Vestdijk: "groot alarm! De stellingen moeten worden betrokken". Freek begaf zich naar de manschappen in Achterberg, waar het inmiddels een drukte van belang was. Iedereen kreeg munitie en nooddrantsoenen. Na een half uur was iedereen gereed en werd de 75 man tellende compagnie om 3.00 uur afgemarcheerd. De zware mitrailleurs werden op trekkarren meegenomen. Tegen de morgen betrokken Freek en de soldaten hun stelling halverwege de Grebbeberg en die deel uitmaakte van de zogenaamde stoplijn. De eerste sectie van luitenant Gazendam was toen al gearriveerd, die al om 2.30 uur het vuur opende op de overvliegende vliegtuigen. Zonder veel succes overigens, de mitrailleur weigerde...

Verder bleef het de 10^e mei redelijk rustig op de Grebbeberg. De Duitsers waren van plan geweest om de Grebbeberg gelijk op 10 mei in te nemen. Ze bleven die dag echter bij Wageningen steken. Door grote geboden weerstand van het Nederlandse leger bij de IJssel en verder op de Veluwe liep de Duitse opmars vertraging op.

11 mei 1940

De Duitse 207^e Divisie versterkt met het SS-regiment "Der Führer" zette om ongeveer 2.00 uur 's nachts de artilleriebeschieting van de niet-geïndeerde voorpostenstrook in. Dat waren kleine steunpuntjes die waren opgetrokken uit hout en aarde te midden van een met boomgaarden bedekt gebied. Het gebied kon niet worden geïndeerd omdat het te hoog lag en het gemaal dat het water voor dat doel moest oppompen, was in mei 1940 nog in aanbouw. De boomgaarden mochten niet geruimd worden omdat de regering de kosten van

de schadevergoeding aan de eigenaren te hoog vond. Door hevige beschietingen vielen de Nederlandse telefoonverbindingen uit. De Nederlandse bataljonscommandant majoor C.J. Voigt kon daardoor geen gerichte artilleriesteun aanvragen. De enige radio die er was had een lege accu en géén reserve-batterij. Ondanks taaie weerstand vorderden de Duitsers gestaag en rond 17.30 uur was de tegenstand in zijn geheel gebroken. Ze braken vervolgens door in de richting van de boerderij Kruiponder. Daar zou de frontlinie de volgende dag worden doorbroken.

In de stelling van de 16e MC gebeurde er op 11 mei 's ochtends niet zo veel. Tot 11.00 uur: toen kregen de mannen de vuurdoop te verwerken door het ingezette hevige artillerievuur. Ze hoorden, dat de strijd in volle gang was. Wat er zich vóór hen afspeelde in de voorpostenstrook, wisten ze niet...De verbindingen werden onderhouden met ordonnansen, omdat alle telefoonverbindingen inmiddels stukgeschoten waren. Hoe de situatie nu echt was, dat was volstrekt onduidelijk. Het artillerievuur werd hoe langer hoe heviger. In de rechter sectie werd een mitrailleur uitgeschakeld door artillerievuur. De mitrailleursschutters hielden voortdurend het voorterrein in de gaten en legden vuur bij troepenbewegingen en aanvallen van de Duitsers in het voorterrein. De Duitsers hadden moeite met de 16^e MC en zouden pas laat in de strijd voor de stellingen van 16 MC verschijnen...De Nederlandse artillerie kon weinig uitrichten door onbekendheid met de situaties van de troepen. In de loop van de middag schoot de Nederlandse artillerie eindelijk terug, het was helaas van korte duur. Zaterdagavond bevonden de Duitsers zich op ongeveer 500 meter van 16 MC (wat ze overigens niet wisten). De 207^e Duitse divisie had haar doel, verovering van de Grebbeberg op 10 mei door de hevige weerstand van het Nederlandse leger niet bereikt. Het 2^e bataljon van het 19^e Regiment Infanterie had de opdracht gekregen om de voorpostenstrook met een nachtaanval te heroveren. Die kwam om allerlei redenen uiteindelijk niet van de grond. De Duitsers waren van plan geweest om die nacht, het begin van de 12^e mei de Grebbeberg alsnog te veroveren. Ze dachten dat hun plannen ontdekt waren en bliezen de nachtelijke aanval af.

Zaterdagavond kregen de mannen van 16 MC het bevel om de loopgraaf in te gaan met de bajonet op het geweer. De luitenant Gazendam en de kapitein Vestdijk hoorden onheilspellend oorlogsgedruis. Het bleken voorbereidingen voor de nachtelijke aanval te zijn, die echter niet werd uitgevoerd.

Zo ging Freek Gregorowitsch de nacht in. Vóór hem brandde Wageningen en achter hem Rhenen. Er waren 's nachts vaak lichtpatronen. En er werd een mitrailleur onklaar geschoten.

Zondag 12 mei 1940 (eerste Pinksterdag)

Vanaf 3.00 begonnen de beschietingen van de Duitsers op de berg weer en vanaf 3.50 uur begonnen de Duitsers de voorbereiding voor de grote aanval: maar liefst vier afdelingen artillerie openden een zwaar en geconcentreerd vuur. De Grebbeberg was al spoedig in rook en vlammen gehuld. Het lukte de Duitsers door de frontlijn heen te breken. Tot aan de avond van de 12^e mei werden de stellingen tot aan de boerderij Kruiponder opgerold. Dat was wat Freek ook zag die zondagochtend: veel beweging in het voorterrein bij Kruiponder. Als de compagnie beweging zag, werd er geschoten: de opdracht vanuit de legerleiding was

duidelijk: stand houden tot de laatste man. De ondercommandanten kregen de opdracht om zich zo nu en dan persoonlijk op de hoogte te stellen in de linie om het moreel zo hoog mogelijk te houden. Terugtrekken, zo werd medegedeeld, werd beschouwd als hoogverraad. En daar stond de doodstraf op! Na het doorbreken van de frontlijn rukten het 2^e en het 3^e bataljon van het SS-regiment "Der Führer" dicht naast elkaar richting Rhenen (dus richting de stellingen van 16 MC) op. Daar stuitten de Duitsers op hevig geweer- en mitrailleurvuur, die hun opmars volledig tot stilstand bracht. De Duitsers schoten heel veel zogenaamde Pfeiffpatronen af: dat waren schrikprojectielen die het fluiten van een projectiel en de klap van een ontploffing bedrieglijk echt nabootsten. De onrust en verwarring moeten enorm geweest zijn.

Rond 16.00 uur verplaatste kapitein Vestdijk zich naar de commandopost in de linker sectie, waar Freek zich ook bevond. Wat er precies om de loopgraven van 16 MC gebeurde, wist de kapitein niet. Het lukte de Duitsers dus om twee mitrailleurs van de rechter sectie uit te schakelen en al spoedig viel daar ook de derde mitrailleur uit door het ontbreken van koelwater. De drie mitrailleurs van de sectie waar Freek het commando over voerde waren nog intact en schoten over onbegroeid terrein. Ze stond goed gecamoufleerd in de bosrand en bleken voor de Duitsers op dat moment een niet te nemen hindernis te zijn. De nacht van de 12^e mei verstreek voor 16 MC met het afschieten van lichtpatronen en schoten van de mitrailleurs van Nederlandse kant. De Duitsers gooiden het over een andere boeg: om 22.00 's avonds braken ze met veel gekrijs door het stoplijngedeelte bij de Straatweg naar Rhenen. Er ontstonden man tegen man gevechten, maar de Nederlandse soldaten werden volkomen verrast en werden als krijgsgevangenen voor de SS-ers uit naar het spoorwegviaduct in Rhenen gedreven. Het lukt de Nederlanders uiteindelijk de bres in de stoplijn weer te herstellen. De daar doorgebroken Duitsers werden geïsoleerd van hun hoofdmacht. 16 MC was van deze gebeurtenissen totaal onwetend..

13 mei 2^e Pinksterdag

Om 4.00 uur in de ochtend kwamen er weer zware mitrailleurbeschietingen, die om 9.00 uur werden verlegd naar achter de stellingen van 16 MC. Het Duitse SS-regiment "Der Führer" werd afgelost door het Duitse 322ste Regiment Infanterie. Er werden nog wel pogingen gedaan om een tegenaanval uit te voeren vanaf 7.00 uur werd de tegenaanval door twee bataljons ingezet, dat lukte tot ongeveer 10.00 uur. De uitgeputte soldaten waren niet opgewassen tegen de ververste Duitse troepen, die daarbij werden ondersteund door hun artillerie. Het ergste moest nog komen: onder een snerpend door merg en been gaand gejang kwamen plotseling 27 Stuka duikbommenwerpers uit de lucht vallen. Het daarop volgende bombardement was de nekslag voor de troepen die de tegenaanval hadden ingezet. Ze sloegen op de vlucht, werden gedood of gevangen genomen.

De drie mitrailleurs van de sectie van Freek vuurden al die tijd nog door. Rond 12.00 werd de compagnie van achteren beschoten door eigen mitrailleurs. Rond 13.00 uur kwam het vuur van alle kanten en werd de compagnie gedwongen tot overgave: de Duitser overvielen de stellingen waar Freek in zat van achteren en gebruikten daarbij handgranaten. Ze

omsingelden de stellingen en verdere verdediging was onmogelijk. Berend Vinke beschrijft in zijn boek "De slag om de Grebbeberg" wat er gebeurde. Hij herinnerde zich nog precies hoe het gegaan was. De Duitsers stonden met machinepistolen aan de loopgraaftrand en schreeuwden "Heraus, heraus!" vervolgens wild gebarend: "Gewehr ab, gewehr ab". Ze moesten vervolgens hun helm af doen en hun uniformjas uitdoen. Wat er precies met Freek is gebeurd is niet duidelijk. Een andere soldaat, Anton van Laar heeft een grote groep dode soldaten zien liggen (30 tot 40 man) zonder uniformjas met hun gezicht in de richting van een prikkeldraadversperring. Volgens deze soldaat waren ze zonder twijfel van achter neergeschoten.

Om meer te weten te komen over de omstandigheden waaronder Freek is gesneuveld heb ik een vraag gesteld in de discussiegroep van de website [www. Grebbeberg.nl](http://www.Grebbeberg.nl) – de slag om de Grebbeberg. Ik kreeg een uitgebreide reactie van één van de webredacteuren, A. Goossens:

"Feit is dat niemand weet wat hem gebeurd is. Zo werd hij o.m. samen met Brummelhuis gevonden. Brummelhuis, Gregorowitsch en (luitenant) Folmer werden volgens de rapporten van Selies c.s. gevonden nabij de Levendaalse weg, in een weiland noord daarvan, samen met nog twee anderen, waaronder Oude Breuil. De eerste drie konden niet worden geïdentificeerd, wat opvallend is. Hun vindplaats zou 400 meter west van boerderij Poppedeintje zijn, die nabij de kruising van de Cuneraweg en de Levendaalse weg stond. Oude Breuil werd echter door anderen gezien, gesneuveld, en toen lag hij IN de loopgraaf bij de 2e Sectie, dus zuid van de Levendaalse weg. Hij is inderdaad ook gesneuveld bij de loopgraaf, zoals getuigen aangaven. Toch werd ook hij geadministreerd als gevonden op voornoemde locatie. Dat kan dus niet kloppen.

Opvallender is wellicht nog dat omtrent het sneuvelen van de drie 'onbekende soldaten' nogal wat mysterie is. Brummelhuis, pas recent geïdentificeerd, is rond zijn sneuvelen door niemand gezien. Folmer werd gewond gemeld in de loopgraaf van de stoplijn nabij de Heimersteinse laan, waar hij volgens meerdere getuigen dodelijk gewond zou zijn geraakt in de late middag van 12 mei. Bizar genoeg wordt door sommige gezegd dat hij aldaar in de loopgraaf overleed, maar is mogelijk alsnog afgevoerd naar een verbandplaats. Dat zou weer heel goed samengaan met Poppedeintje, waar een hulpverbandplaats was. Maar men werd daar 400m westelijk van gevonden, wat het vak van 3-II-8.RI was en betrekkelijk ver van de positie van 1e sectie 16.MC en dus ook betrekkelijk ver van de hulpverbandplaats. Een raadsel dus.

Tegelijkertijd is het onverklaarbaar dat de drie man onherkenbaar waren. Dat suggereert dat zij mogelijk al krijgsgevangen waren of anderszins van hun persoonlijke bezittingen waren ontdaan, zodat identificatie sterk werd bemoeilijkt. Folmer en Gregorowitsch werden nog tijdens de oorlog geïdentificeerd, Brummelhuis zoals bekend pas dit jaar.

Nog vreemder is dat van deze mensen naast hun vindplaats zoals hierboven omschreven, ook wordt gesteld dat zij 'in de stelling van 16.MC' werden gevonden, wat zich zeer gespannen verhoudt met hun omschreven vindplaats, die zich daar ver vandaag bevond, maar wat veel meer in lijn zou zijn met de verwachting.

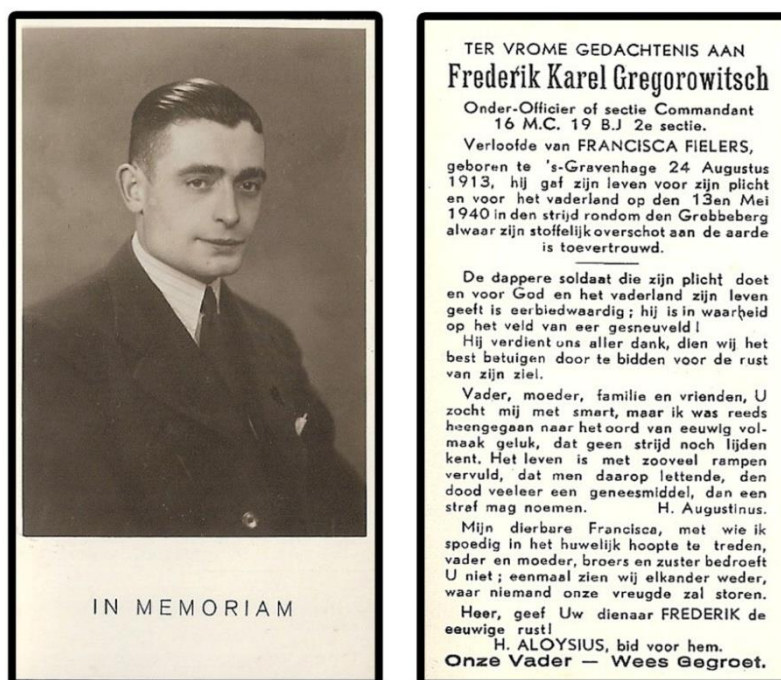
Er is alle reden om aan te nemen dat de vindplaatsen nogal arbitrair zijn geadministreerd. Het heeft er de schijn van dat gevonden gesneuvelden eerst lokaal werden verzameld en

dan pas geadministreerd op dat verzamelpunt. Er zijn veel aanwijzingen dat dit op veel locaties zo gegaan is. het is heel goed mogelijk dat de vijf man die vermeend op de locatie noord van de Levendaalseweg, west van Popedeintje werden geadministreerd in feite nabij de Heimersteinse laan werden gevonden. Vier van de vijf (Oude Breuil uitgezonderd) hadden namelijk of hun positie daar (1e Sie 16.MC, 1-II-19.RI) of werden daar als gesneuveld gemeld (Folmer). Ik heb van veel meer militairen sterke aanwijzing dat zij op heel andere locaties sneuvelden dan ze werden 'gevonden'. Een ander treffend voorbeeld is de sluiswacht (schuilplaats west van de sluis), waarvan mannen die door ooggetuigen aldaar werden gezien (als gesneuvelde) in de tussenverdediging noord van de berg zouden zijn teruggevonden! Hoogst onwaarschijnlijk. Dat zou zo maar voor deze groep van vijf gesneuvelden ook op kunnen gaan." We zullen het nooit meer precies kunnen achterhalen, onder welke omstandigheden Freek is gesneuveld.

Ik sluit dit deel af met een mooi citaat van Berend Vinke uit zijn boek "De slag om de Grebbeberg":

"Af en toe komt een mannetje naar de 16MC overwaaien om te rapporteren dat de vijand in de bosrand zit maar op afstand wordt gehouden door de vuurstoten van de Vickers MG's. We horen dat ze daar een sergeant bij zich hebben die een ware oorlogsveteraan is geworden in drie dagen. Hij vuurt zijn mannetjes aan, hij sleept met munitiekisten, hij zorgt dat er wat te eten komt. Er zijn wat gewonden die hij zelf verbindt. Gelukkig nog geen gesneuvelden. Door sergeant Gregorowitsch houdt de stelling stand. Hij zou op zijn post vallen voor Koningin en Vaderland. Sergeant Gregorowitsch stoeide en worstelde een vriendschappelijk partijtje met Berend Vinke in de berm van de bosrand en liet Berend "genade" vragen. De sergeant heeft geen genade gekregen en wilde het ook niet hebben van de oppermachtige vijand voor zijn stellingen"

Freek lag tot 20 mei 1941 begraven als onbekende militair. Pas toen konden zijn stoffelijke resten worden geïdentificeerd aan de hand van een das.

Zijn vader, Arie deed op 13 augustus 1940 aangifte van zijn overlijden in Rhenen. Merkwaardigerwijs is er ook aangifte gedaan in zijn woonplaats Deventer op 31 augustus 1940.

Terug op de Grebbeberg

Het verhaal van Freek heeft mij gegrepen en ik probeer me voor te stellen waar hij gevochten heeft en hoe hij aan zijn einde is gekomen. Zijn er nu -ruim 70 jaar later- nog sporen terug te vinden? Gewapend met de kaart van Kapitein Vestdijk ga ik naar de Grebbeberg. Ik breng eerst een bezoek aan het graf van Freek en het documentatiecentrum. Dat is al indrukwekkend. Ik loop door het bos naar Heijmerstein via de Heijmersteinse laan en kom uit op de Cuneraweg. Vestdijk heeft het over de "Leeuwenst. Laan", maar dat is denk ik een verschrijving. De kaart klopt nog wonderwel. Een vriendelijke man wijst mij de weg naar de Levendaalse weg en vertelt mij ook waar de stellingen lagen. Aan het einde van de Levendaalse weg is een plek waar je je auto kunt parkeren en links kun je het pad langs de bosrand nemen. Wat verder op het pad zie ik verschillende grote kuilen.

Ik kijk door de bomen over het voorliggende maïsveld uit en kan me goed voorstellen dat vanuit deze stelling de aanstormende Duitsers genadeloos onder vuur werden genomen. Ondanks zwaar artillerievuur uit Wageningen, hielden de stellingen tussen de bomen stand. Het lukt de Duitsers niet de stellingen vanuit een frontale aanval te veroveren. De munitie raakt op en de soldaten schieten tot slot hun geweren en pistolen leeg. Ze houden drie dagen stand... Pas op 13 mei 1940 Tweede Pinksterdag worden ze uiteindelijk vanachter overvallen. De Duitsers hebben een omtrekkende beweging gemaakt!

Ik loop verder naar de nagebouwde loopgraaf bij Ouwehands Dierenpark. Ze geven een goed beeld hoe de stellingen er uit moeten hebben gezien.

Het liep vrijwel aan het einde van de strijd op de Grebbeberg noodlottig af met Freek.

Freek werd samen met Brummelhuis gevonden. Brummelhuis, Gregorowitsch en (luitenant) Folmer werden volgens de rapporten van Selies c.s. gevonden nabij de Levendaalse weg, in een weiland noord daarvan, samen met nog twee anderen, waaronder Oude Breuil. De eerste drie konden niet worden geïdentificeerd, wat opvallend is. Hun vindplaats zou 400 meter west van boerderij Poppedeintje zijn, die nabij de kruising van de Cuneraweg en de Levendaalse weg stond.

Is deze plek nu nog te lokaliseren? Ik vraag bij inwoners bij de Cuneraweg na waar Poppedeintje lag. Poppedeintje blijkt nog te bestaan! Als ik aanbel doet er een vriendelijke oude dame open, die al 42 jaar in het huis woont. Poppedeintje was een soort soldatenkantine. Er woonde een bakker die zijn winkeltje ombouwde tot een ruimte waar soldaten konden zitten en iets te eten en te drinken konden kopen. De bakker had een dochter, "een "vrije meid" die de soldaten bediende en met ze omging. Ze werd "Poppedeintje" genoemd. Vandaar de naam. Ook Freek zal hier geweest zijn. 400 meter west van Poppedeintje blijkt precies bij de parkeerplaats te zijn aan de Levendaalseweg aan de rand van het weiland. Daar moet Freek dus gevonden zijn, nog geen tweehonderd meter van zijn stelling. Hoe hij precies om het leven is gekomen, zullen we nooit te weten komen: neergeschoten uit wraak door de Duitsers? Omgekomen door eigen vuur? Neergeschoten tijdens een vluchtpoging? De eiken die er staan, hebben het gezien....

Paul van de Water,

Maarssen, 29 september 2011

Geraadpleegde literatuur

De Slag om de Grebbeberg, B. Vinke 1993, 3^e druk

Grebbelinie 1940, E.H. Brongers 2004, 11^e druk

Storm uit het Noorden, C.B. Cornelissen 1985,

Tekst van de website www.grebbeberg.nl en de reacties op het discussiegroep van deze website. Ook de kaart van Kapitein Veldijk is aan deze website ontleend.

Stamboom van de familie Gregorowitsch door Rob Gregorowitsch